

Keeleõppe eesmärgil tööjõulähetusprogrammi 2024. a tegevuste analüüs

Nastja Pertšjonok, Kristjan Kaldur

Uuring: Keeleõppe eesmärgil tööjõulähetusprogrammi 2024. a tegevuste analüüs

Autorid: Nastja Pertšjonok, Kristjan Kaldur

Teostaja: Balti Uuringute Instituut

Tellijaja: Integratsiooni Sihtasutus

Viitamine: Pertšjonok, N., & Kaldur, K. (2025). *Keeleõppe eesmärgil tööjõulähetusprogrammi 2024. a tegevuste analüüs*. Balti Uuringute Instituut. <https://doi.org/10.23657/IBS.2025.2>

Analüüs on rahastatud Euroopa Sotsiaalfond+ projektist nr. 2021-2027.4.07.23-0005 „Eesti ühiskonnas lõimumist, sealhulgas kohanemist toetavate tegevuste elluviimiseks toetuse andmise tingimused”.

Balti Uuringute Instituut on sõltumatu mõttekoda, mis on alates 1996. aastast pakunud uuringuid ja kõrgetasemelist poliitikaanalüüsi nii Eestis kui Euroopas. Aitame kujundada teaduspõhist maailmapilti, pakkudes faktidel põhinevaid soovitusi otsustajatele sotsiaalsete, majanduslike ja keskkonnaküsimuste lahendamiseks.

Balti Uuringute Instituut
Lai 30
51005 Tartu
tel 699 9480
ibs.ee

DOI: 10.23657/IBS.2025.2

SISUKORD

1.	Sissejuhatus	4
2.	Analüüsi sihtrühm ja programmi etapid ning osalised	5
3.	Eeltegevused	5
3.1.	Saatva ja vastuvõtva organisatsiooni leidmine ja kokkulepete tegemine.....	5
3.2.	Keele omandamise protsessi mõistmise suurendamine.....	8
4.	Lähetus	11
4.1.	Keeleõppija tegevus lähetuse ajal	11
4.2.	Tugiisiku roll.....	13
4.3.	Praktikapäevik	15
4.4.	Kultuuriprogramm.....	16
5.	Järeltegevused	17
5.1.	Kogemuslood	17
5.2.	Kokkuvõtte tegemine keelementoriga ja edasise keelelise arengu toetamine	17
5.3.	Mida veel võiks pärast lähetust teha?.....	17
6.	Läbiv roll: keelementor	18
7.	Muud läbivad teemad	19
7.1.	Informatsiooni pakkumine ning hanke hindamiskriteeriumid.....	19
7.2.	Osapoolte rollid ja nimetused	19
7.3.	Integratsiooni Sihtasutuse roll.....	20
8.	Kokkuvõtte	21
Lisa 1.	Metoodika.....	22

1. Sissejuhatus

Keeleõppe eesmärgil loodud tööjõulähetusprogramm (edaspidi “Keelelâhetusprogramm”) pakub alates 2024. aastast avaliku sektori t  tajatele võimalust parandada oma eesti keele oskust, viibides eestikeelses t  keskkonnas. Programm lâhtub eesmärgist, et keeleõpe oleks võimalikult praktiline ja toimima loomuliku keelekeskkonnana, julgustada osalejaid aktiivselt suhtlema ning kasvatada nende keelekasutuse enesekindlust.

Keelelâhetuse programm hõlmab erinevaid osapooli: keeleõppija, saatev ja vastuvõttev organisatsioon, tugiisik ja keelementor. Programmi rakendaja on Integratsioon Sihtasutus (INSA) ning tegevust koordineerivad INSA lepingupartnerid, keda keelelâhetuse esimesel rakendusperioodil (2024) oli kaks: Juunika Koolitus O  ning Targa Eesti Instituut. Esimene neist koordineeris programmi tegevuste elluviimist Harjumaal ning teine Ida-Virumaal.

Saamaks paremat sissevaadet keeleõppe programmi esimesele perioodile, kutsuti Integratsiooni Sihtasutuse poolt ellu anal  us, eesmärgiga saada ülevaade programmi toimimisest ehk 2024. aastal toimunud tegevustest ning nende esmasest mõjust. Samuti oli eesmärk tuvastada potentsiaalsed kitsaskohad ja teha ettepanekud nende lahendamiseks.

Selleks viidi lâbi programmi taustadokumentide anal  us (osalejate tagasiside ja praktikap  evakud) ning intervjuud programmiga seotud osapooltega. Anal  us viidi lâbi ajavahemikus november 2024 kuni veebruar 2025.

Anal  usi tulemused näitavad, et programmi kogu potentsiaal realiseerumiseks on eeskätt vajalik toetada kõiki programmis osalevaid osapooli, et neil oleks parem arusaam keelekeskkonnas eesti keele omandamise protsessist. Lisaks on vaja paremini sisustada mõned programmis ettenähtud rollid. Kokkuvõttes näitavad tulemused, keelelâhetuseprogramm on väärtuslik ja panustab oluliselt avaliku sektori t  tajate eesti keele oskusesse.

2. Analüüsi sihtrühm ja programmi etapid ning osalised

Keelelähetusprogrammi sihtrühm on Harjumaa või Ida-Virumaa avaliku sektori asutuses töötavad ebapiisava eesti keele ja –kultuuritaustaga inimesed ja tagasipöördunud, kes vajavad tuge eesti keele oskuse ja kasutusjulguse suurendamiseks ning tööalaselt nõutud keeleoskuse saavutamiseks. Täpsemalt on sihtrühmadeks haridustöötajad ja meditsiini-, siseturvalisuse- ja/või sotsiaalturvalisuse valdkonna töötajad. Kõik need nimetatud sihtrühmad, v.a. viimane grupp, on analüüsitud perioodil keelelähetusprogrammis osalenud. Keelelähetusprogrammi esimeses etapis osalesid peamiselt haridustöötajad (kooli- ja lasteaiapersonal), väiksemal määral Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) töötajad ja mõned üksikud meditsiinitöötajad.

Tööjõulähetusprogramm koosneb kolmest peamisest tegevusest:

1. **Eeltegevused**, mille jooksul leitakse õppijat saatev ja õppijat vastuvõttev organisatsioon, valmistatakse õppija minekuks ette ning tehakse logistilised kokkulepped;
2. **Lähetus**, mille ajal õppija liigub 2-4 nädalaks enda organisatsioonist vastuvõtvasse organisatsiooni, eesmärgiga olla eestikeelses töokeskkonnas ja parandada enda eesti keele oskusi,
3. **Järeltegevused**, mis võtavad lähetuse kogemuse kokku ja analüüsivad, mida saaks õppija veel teha eesti keele oskuste säilitamiseks ja suurendamiseks.

Programmi peamised osapooled on alljärgnevad:

- **Programmi rakendaja** ehk hankija, kelleks on Integratsiooni Sihtasutus (INSA);
- **Programmi koordinaator** ehk INSA lepingupartner (vaadeldud perioodil Juunika Koolitus OÜ ja Targa Eesti Instituut);
- **Saatev organisatsioon**, st asutus või organisatsioon, milles töötab lähetatav keeleõppija;
- **Vastuvõttev organisatsioon**, st asutus või organisatsioon, millesse keeleõppija läheb enda eesti keele oskust parandama;
- **Keelementor**, st inimene, kes toetab tegevusi enda eesti keele õppe valdkonna pädevustega,
- **Tugiisik**, st inimene, kes on lähetuses oleva õppija kontaktisik ja toetab teda;
- **Keeleõppija**, st inimene, kes läheb teise töökohta lähetusse, eesmärgiga suurendada enda eesti keele oskust.

3. Eeltegevused

Eeltegevuste sisuks on saatva ja vastuvõtva organisatsiooni leidmine ja nendega lähetuse toimimiseks vajalik kokkulepete tegemine, keeleõppija ettevalmistamine ning logistika korraldamine. See etapp on oluline mitte ainult selleks, et keelelähetusel praktilised aspektid sujuvalt toimiksid (nagu nt elamistingimused, praktiline info jms), vaid ka selleks, et programm oleks eesti keele oskuste suurendamise seisukohast võimalikult efektiivne. Oluline on märkida, et programmi kvaliteet sõltub väga palju programmi koordinaatori (st lähetuse korraldaja) poolt tehtud eeltööst, teadmistest ja oskustest – seda kinnitas ka läbiviidud andmekogumine (sh intervjuud) ja andmete analüüs.

3.1. Saatva ja vastuvõtva organisatsiooni leidmine ja kokkulepete tegemine

Selleks, et programm toimiks, leiab programmi koordinaator saatva organisatsiooni ja vastuvõtva organisatsiooni ning sõlmib lähetuse toimimiseks vajalikud kokkulepped. Intervjuude käigus selgus, et koordinaatoritel on olnud saatva ja vastuvõtva organisatsiooniga suhtlemisel raskusi väärtuspakkumise sõnastamisega ja mõneti on probleeme ka enda rolli määratlemisega.

3.1.1. Väärtuspakkumine sõnastamine ja kommunikatsioon

Saatvate või vastuvõtivate organisatsioonide leidmine sõltub vähemalt osaliselt sellest, kuidas on sõnastatud Keelelähetusprogrammi väärtuspakkumine, samuti sõltuvad sellest sõnastusest (vähemalt osaliselt) ka kõikide osapoolte ootused keelelähetusele.

Väärtuspakkumine on teenusdisainis kasutatav mõiste. Väärtuspakkumine kirjeldab selgelt ja lühidalt kasu, mida programmiga liitunu (saatev organisatsioon, vastuvõttev organisatsioon ja keeleõppija) programmis osalemisest saab. Väärtuspakkumine peaks olema selge ja osapooltele hõlpsasti mõistetav. See ei ole üksik lause, vaid lubadus luua liitunud osapooltele väärtust, koos selgitustega, kuidas programmis osalemine seda teeb ning samas kinnitades, et hirmud ja valukohad on kaardistatud ning lahendatud.¹

Praegu on programmi väärtuse kommunikeerimine olnud partnerorganisatsioonide endi välja mõelda. See iseenesest ei ole halb, aga praktikas on taoline kommunikatsioon olnud väga erineva kvaliteediga. Nii on vastuvõtivatele organisatsioonidele pakutud/pakendatud programmi erineva nurga alt (nt üks koordinaator motiveeris vastuvõtvaid organisatsioone väärtusvalikuid tegema, teise koordinaatori algseks strateegiaks oli pakkuda (odavat/tasuta) lisatööjõudu). Lisaks oli märgata, et ühel koordinaatoril oligi väiksem valmisolek näha enda rolli programmi väärtuse mõtestamisel ning selgel ja atraktiivsel kommunikeerimisel saatvatele ja vastuvõtivatele organisatsioonidele (turundamisel), mis oli tõenäoliselt ka üheks osalust mõjutanud aspektiks.

Selleks, et programmi väärtuspakkumine oleks võimalikult hästi välja toodud, oleks tõenäoliselt abi sellest, kui INSA poolt oleks rohkem tuge väärtuspakkumise mõtestamise protsessis ja ka konkreetsemalt programmi kommunikatsioonis.

Ettepanek: Tasub kaaluda võimalust luua kogu programmile ühtne bränding, mis tooks selgelt välja programmi väärtuse ning mis oleks eraldiseisev INSA enda ning tema partnerite brändidest. Tegemist oleks pikaajalisema investeeringuga, eriti juhul, kui programmiga on plaanis jätkata ka tulevikus, mistõttu tasub selle loomine (ehk programmi brändi ja visuaali kinnistamine) ennast ära.

Kommunikatsiooni osas on oluline kokku leppida ka ühtse sõnumid teiste riiklike osapooltega, kes sarnasi tegevusi ehk keeleõpet toetavaid tegevusi ellu viivad (nt Tallinna Linnavalitsus, Eesti Keele Instituut jt). Lisaks sõnumitele tasub kaaluda võimalusi suuremaks sünergiaks või kooskõlastamiseks eri osapoolte tegevuste vahel. Siis ei teki ühelgi osapooltel segadust, mis programmiga täpselt tegu ja kes seda eest veab; ideaalis ei teki siis ka olukordi, kus üksteisega ja avaliku rahaga ebamõistlikul viisil konkureeritakse.

3.1.2. Lähetuse planeerimine, logistika, kulude katmise ja tasustamise korraldamine

Lähetuse planeerimine oli koordineerivate organisatsioonide vaates päris erinev. Ühel koordinaatoril on rõhuasetus olnud rohkem protsessi kui terviku kasutajakesksusele (nii keeleõppija kui ka vastuvõtva organisatsiooni vaates) ja ta on panustanud emotsionaalse turvalisuse loomisesse ning osalejatele protsessi võimalikult mugavaks ja lihtsaks tegemisesse, sh bürokraatia minimeerimisele. Meie hinnangul on see kindlasti olnud üks väga oluline tegur selles, et sellel koordinaatoril on programmi täituvus olnud oluliselt suurem (kombinatsioonis teiste teguritega, millest osad on olnud ja osad ei ole olnud koordinaatorist sõltuvad). Teisel koordinaatoril on veidi suurem fookus olnud keeleõppe eesmärkidel ja vähem fookust protsessi kui terviku haldamisele ning organisatsioonidele protsessi võimalikult mugavaks tegemisele.

Üldiselt tuleks teha mõlemat, sest selleks, et lähetused toimiksid ja keeleõppijat saaks võimalikult hästi võimestada keelt kasutama, on kõigi osapoolte emotsionaalne turvalisus äärmiselt oluline. Intervjuude käigus tuli selgelt välja, et nii vastuvõtivatele organisatsioonidele kui ka saatvale organisatsioonile on väga

¹ <https://digiriik.eesti.ee/tooriist/vaartuspakkumise-louend>

tähtis teadmine, et koordineeriv organisatsioon on valmis erinevates küsimustes appi tulema ja et nad ise peaksid võimalikult vähe tegelema ettevalmistuste ja bürokraatiaga.

Üldjoontes on planeerimine ja logistika laias laastus üsna hästi toiminud, kuid osati on kvaliteet olnud ebaühtlane. Nii on intervjuudes korduvalt kiidetud ühe koordinaatori kliendile orienteeritust ja logistika kohta info selget ja detailset pakkumist keelelähetuse algetapis: “[koordinaator] saatis detailseid juhiseid: mida oodata, mida teha pärast, kuidas praktikapäevikut ja kogemuslugu täita, milline on majutus, tugiisik jne, see oli tõesti väga hästi tehtud!”, samuti toodud välja koordinaatori valmisolekut olla paindlik lähetusaegade leidmisel ja vajadusel ka muutmisel. Samas esines olukordi, kus intervjuueeritavad nentisid, et lähetuseelne protsess oli lünklik ja neid hoiti pikalt teadmatuses. Näiteks panustas üks saatev ja üks vastuvõttev organisatsioon väga palju sellesse, et ise lähetus ära korraldada ja kokkulepped teha, kuid koordinaatoripoolse venitamise tagajärjel (kus koordinaator pikema aja jooksul ei vastanud kirjadele) ei olnud võimalik juba paika pandud kokkuleppeid realiseerida ning lähetus lükkus mitme kuu võrra edasi. See on saatvale/vastuvõtvale organisatsioonile väga keeruline, sest nad on juba plaanid paika pannud, asendused ära korraldanud jms, misjärel pidid aga kõiki plaane muutma.

Segadust on esinenud ka sellega, kas ja kui palju sai osaleja ise kaasa rääkida selles osas, millisesse vastuvõtvasse organisatsiooni minna – nt pakuti algul välja erinevaid kohti ja inimene ütles, kuhu ta soovib minna, seejärel peab ta aga minema siiski mujale.

Kõige murettekitavamad on olnud olukorrad, kus mõnedel kordadel on esinenud pikaajaline väljamaksete viibimine, milles osalejate sõnul nad hoolimata meeldetuletustest kokkulepitud väljamakseid ei ole saanudki (nt tugiisiku tasu ja kultuurisündmuste kulude hüvitamine). Analüüsi läbiviimise perioodil ei olnud meil võimalik koordinaatoriga seda küsimust arutada, et olukorrast paremini aru saada, kuna koordinaatorit ei õnnestud kätte saada (need konkreetsed olukorrad ilmnesisid andmekogumise ja analüüsi koostamise lõpus). Kuid kui need olukorrad on olnud sellised nagu neid osalejate poolt kirjeldati, siis kindlasti tekitab see programmele kehva maine ning võib kanduda üle ka järgenvatele Keelelähetuse tegevustele, sh osalt ka teistele INSA tegevustele laiemalt.

Ettepanek: INSA-l tasub võtta roll vahendada erinevate INSA partnerorganisatsioonide ehk koordinaatorite üksteisele (nt paluda jagada üksteisega kogemusi ühisel kohtumisel vms): seda nii inspiratsiooni kui ka teatud tegevuste või eesmärkide või sõnumite ühtlustamise eesmärgiga. Lisaks võib olla kasulik, kui saavad ja vastuvõtavad organisatsioonid ning lähetusse minejad saaksid infot ka selle kohta, kuhu nad saavad pöörduda, kui asjad ei tööta (nt koordinaatorite poolelt) ja nad vajavad abi.

3.1.3. Programmi prognoositavus

Ühe kitsaskohana ilmnes, et nii tööandjate kui lähetusse minejate vaates oli neil puudulik arusaam keelelähetusprogrammi laiemast ajalisest raamistikust. Nii ei teadnud osad programmis osalenud, et osalejatel oli võimalus osaleda rohkem kui kaks nädalat (kui tegelikult oli võimalus osaleda 4 nädalat). Samuti ei teatud mitmes intervjuus tööandjatega (ennekõike saatvad organisatsioonid), kui kaua programm tervikuna kestab (vähemalt ühel oli arusaam, et tegemist oli programmiga mis tervikuna lõpebki 2024. aastal).

Keelelähetuse programmi pikemaajalise kestuse teadmine on oluline, kuna just osade tööandjate vaates on üks aasta planeerimiseks ja elluviimiseks mõnikord liiga lühike – näiteks toodi ühes intervjuus tööandjaga välja, et töötaja lähetusele saatmiseks sügisel tuleb selle ettevalmistusega (nt asenduste jmt leidmiseks ja planeerimiseks) alustada juba aasta alguses. Enamikes intervjuudes, kus seda küsimust puudutasime, soovitati programmi ühe perioodi optimaalseks kestuseks 2 aastat.

Lisaks oli nii õppijate kui ka tööandja vaates keeruline teadmatust täpsest lähetusele minemise ajast: osalejad võisid programmi registreeruda või osalemissoovist märku anda nt veebruaris, kuid osalus kutse tuli nt maikuuks, mis tegi väga keeruliseks nii tööandja kui ka osaleja enda isikliku elu planeerimise.

3.2. Keele omandamise protsessi mõistmise suurendamine

Nii dokumendianalüüs kui intervjuud näitavad selgelt, et üks suuremaid vajakajäämisi kogu protsessis on kõikide osapoolte puudulik arusaam sellest, kuidas keelt keelekeskkonnas omandatakse, sest see mõjutab oluliselt programmi kvaliteeti ja mõju. Kõikide osapoolte all peame silmas nii koordinaatoreid, saatvaid ja vastuvõtvaid organisatsioone, keelementoreid ja tugiisikuid ning lähetatavat ennast – neil kõigil oleks taolist teadmist vaja; kuid samal ajal oleneb keele omandamise detailsusastme mõistmise vajadus ka isiku rollist lähetuse protsessis.

Praegu on näha, et ülalmainitud osapooltel on väga erinevad teadmised ja arusaamad sellest, milline on keele omandamise protsess – mõnel paremad, mõnel lünklikud, mõnel ekslikud, ning mõnel puuduvad hoopis.

See on ka loomulik, sest sisuliselt kellelgi peale keelementori ei ole olnud põhjust tegeleda süvitsi keeleõppe ja -omandamise küsimustega. Kusjuures ka keelementoril ei pruugi tegelikkuses olla piisavalt kas teadmisi keele omandamisest või arusaama programmi eesmärkidest, või kumbagi. Keeleõppijatel on küll varasem keeleõppe kogemus, mis suuresti põhineb kursustel kogetul, kuid see ei pruugi olla täiel määral ülekantav programmi konteksti. Koordinaatoril taolist kogemust suuresti ei ole olnud; ning saatvast ja vastuvõtvast organisatsioonist ei saa või ei peaks ka eeldama keele omandamise kompetentsi olemasolu (kuigi saatval organisatsioonil võib olla mingeid praktilisi kogemusi enda töötajate eesti keele omandamise toetamisel). Osades intervjuudes tuligi välja, et vastuvõtvates organisatsioonides tajutakse keeleõppijat kui õppevisiidil olijat või vaatlevat praktikanti, kuid kumbki neist rollides ei sea fookusesse aktiivset keelekasutust.

Intervjuud näitavad ilmekalt, et lähetuse planeerimisel ja elluviimisel jääb sellise puuduliku arusaamise tõttu programmi potentsiaal paljudel kordadel realiseerimata. Näiteks olid paljud õppijad lähetuse ajal olukorras, mis ei toetanud kuigi hästi nende eesti keele õppimist. Näiteks saadeti lähetatavad lasteaiagruppi, kus olid alla 3-aastased lapsed ja nad olid väga väheste eksponeeritud eesti keelele – samal ajal kui grupis oleksid olnud vanemad lapsed, oleks kasu oluliselt suurem (oluliselt mitmekesisemad tegevused lastega, laste keeleline areng kõrgem, laste suhtlusmustrid teistsugused ja kasvatajate suhtlus lastega palju verbaalsem). Samuti, näiteks inglise keele õpetaja sidumine keelelähete toimumiskohas eeskätt ainult inglise keele tundidega annab lähetatavale eesti keele osas vähe juurde: keeleõpe oleks märksa efektiivsem, kui inglise keele tunnid oleksid vaid väike osa keeleläheteusest. Väga paljud intervjuueeritavad jäid lähetuse jooksul ka väga passiivsesse olukorda – mõni julges välja öelda, et ta tahaks ka aktiivsemas rollis olla, mõni (pigem tundub, et suurem osa) seda aga ei julgenud.

Eelkirjeldatud näidetes toodud (ja mitmed teised intervjuudes välja tulnud) olukorrad viitavad sellele, et kui eri osapooltel oleks olnud taustal suurem arusaam keele omandamisest, oleks saanud teha ka kvaliteetsemaid valikuid.

Esimesel hankeperioodil oli ootus, et koordinaatorite keeleõppelise (õigemini, keele omandamise) kompetentsi allikaks on keelementor. See ei ole aga mõistlik mitmel põhjusel:

- (1) Esiteks, sellisel juhul sõltub programmi väga oluline vundament (arusaam keele omandamisest) ühe isiku kompetentsist, mis ei pruugi isegi hanketingimusi täites ilmtingimata piisav olla, sest eesti keele kui võõrkeele (E2) õpetamise pädevus ei ole sama, mis keelekeskkonnas eesti keele omandamise pädevus (vt ka allpool ja alapeatükki Keelementor);
- (2) Teiseks, keelementori roll (isegi kui ta oleks väga pädev) oli keeleläheteuse programmi vähemalt esimeses etapis praktikas üsna ebamäärane: paljudel juhtudel ei ole keelementor olnud kaasatud, ja kui ka on, on selle keskmes olnud keeletaseme hindamine (vt rohkem keelementori alapeatükist allpool). Intervjuud viitavad, et osalt on selle põhjustanud kitsas arusaam (või arusaama puudumine) keelementori rollist, osalt on see ilmselt olnud ka finantsküsimus. Kui keelementori roll on vähene

ka edaspidi, ei too see kaasa vajaliku pädevusvundamendi tekkimist koordineerivas organisatsioonis isegi siis, kui mentor on väga kompetentne – olukord, mida on väga keeruline tagada (vt alapeatükki Keelementor).

Keelelähetusprogrammi kõige suurem kasu peitub selles, et õppija omandab keelt keelekeskkonnas, see aga erineb traditsioonilise võõrkeeleõppe vormist. Näiteks on traditsioonilises võõrkeeleõppes tihti suur fookus kirjutamisel ja kirjutamist kasutatakse ka õpistrateegiana, samuti kasutatakse üsna palju korrigeerimist (kaasaegses keeleõppes on sellest eemale liigutud). Praegu näitavad nii dokumendianalüüs kui intervjuud, et keelementor tõenäoliselt tajub eesmärgina ka kirjakeele arenemist, samuti arvavad nt nii tugiisik kui keeleõppija, et korrigeerimine/parandamine on funktsionaalne viis eesti keele omandamist toetada.

Kuigi parandamisel on olemas kasulik funktsioon, soovitatakse kaasaegses keeleõppes üldiselt olla parandamisega ettevaatlik. Parandamine võib kaasa tuua väljendamishirmu, mõjutada negatiivselt kommunikatiivsust ja mõningal juhul pole sellest üldse kasu, seega peaks see olema läbimõeldud (sh olenema eesmärkidest, nt *fluency vs accuracy*, autonoomse keelekasutuse toetamine jm). Pigem peaks lähtuma kommunikatiivse keeleõppe põhimõtetest, kus kasutatakse tähenduse üle läbirääkimist – st kui keeleõppija vead takistavad arusaamist, püüab teine pool tavalise suhtluse abil täpsustada, mida mõeldi. Osalt on soov paranduste järele seotud ka õppija vajadusega keelelist korrektsust suurendada (nt eksamile mõeldes), aga seejuures on oluline, et õppija saaks aru, millisel moel parandamine on või ei ole kasulik. Kuna on vaid loomulik, et tugiisikul ega keeleõppijal ei ole taustateadmisi selle kohta, kas ja millal korrigeerimine kasulik on, oleks vaja seda protsessi toetada, näiteks suunata kokku leppima, et parandatakse vorme, mis on korduvalt ekslikud vms.

Eelnev näide on toodud pelgalt selleks, et illustreerida, et kõikidel osapooltel oleks oluline teada kasvõi üldjoontes, milliseid eesmärke on realistlik keelelähetusega saavutada ja mis keeleõppijat selles toetab. Vähemalt üldjoontes peaks keele omandamise põhimõtetega olema kursis koordinaator, et mitte anda ekslikke soovitusi; kuid kindlasti on oluline, et seda teaks keelementor (sisuliselt peaks keelementoril olema laiem nõustav ja õppijat ennast reflekteerima panev roll, mis aitaks konkreetsele inimesele sobivaid õpistrateegiaid paika saada). Lisaks võiks ka tugiisik olla teadlik sellest, kuidas toetada õppijat (aga see ei pruugi olla realistlik, vt ka tugiisiku alapeatükist). Kõige olulisem on loomulikult asjaolu, et õppija ise oskab enda õpiprotsessi seada, suunata ja analüüsida.

Kuna on väheusutav, et keelementor oma tänase rolli ja pädevusega saaks sellisesse kompetentsi tekkimisse panustada, peab seda toetama programmi kui terviku koordineerija, st INSA. Seda saab teha erineval moel: pakkudes koolitusi, koondades asjakohaseid materjale, vormistades keele omandamise alused lühikesteks paarileheküljelisteks juhenditeks vmt. Mõistlik olekski kompetentsi suurendamiseks erinevaid viise kasutada. INSA saab teha seda kas ise või tellides taolised materjalid väljaspoolt – materjalide loomine oleks ühekordne tegevus, mis ei nõua väga suuri ressursse ja materjalid oleksid toeks kõikidele osapooltele. Millisel moel seda ka ei tehtaks, peab sellesse töösse (või vähemalt tulemuste valideerimisse) kindlasti kaasama keeleeksperte, kes ei ole pelgalt eesti keel kui võõrkeel (E2) keeleõpetaja taustaga, vaid oskavad vaadata laiemalt ka täiskasvanute keele omandamist keelekeskkonnas.

Võimalikud teemad, mida tutvustada, on näiteks:

- kuidas toimub keele omandamine keskkonnas *vs* keele omandamisel klassiruumis võõrkeeleõppe formaadis;
- mis on keelekeskkonnas viibimise eesmärk ja mida on realistlik saavutada;
- mida on mõistlik teha ja mida on vähem mõistlik teha keeleõppija toetamiseks;
- millised keeleõppemeetodid ei ole selles kontekstis kõige funktsionaalsemad ja millised õpistrateegiad on efektiivsemad jms.

Ettepanek: Selleks, et kõikidel aktiivselt kaasatud osapooltel oleks suurem arusaam keele omandamisest kui protsessist oleks mõistlik koostada ekspertide kaasamisel lühike materjal, millest kõik (sh pakkuja ja keelementor) saaksid lähtuda. Kuna vajadus info järele on rollist (nt keeleõppijal rohkem kui tugisikul), peaks see materjal olema küll sama sisu, aga erineva detailsusastmega või rõhuasetusega. See tähendab, et tugisikule mõeldud materjal saab olla maksimaalselt paar A4 lehekülge, keelementori toetamiseks on aga vaja üksikasjalikumalt ja pikemat materjali.

3.2.1. Keelelähete planeerimine koos võtmeosalistega

Nagu juba märgitud, vajab eesti keele aktiivse praktiseerimise võimaluste aspekt paremat mõtestamist ja ka planeerimist. Tänapäevase seisuga on ühelt poolt märgata keelepraktika planeerimise vajaduse alatahtsustamist ning teiselt poolt keeleliste eesmärkide liigset bürokraatlikkust ja orienteeritust formaalsele (võõr)keeleõppele.

Eeskätt on oluline keeleõppija ettevalmistamine (eesmärkide seadmine, õpistrateegiate analüüsimine, hirmude ja nendest ülesaamise arutamine). Seda rolli peaks täitma keelementor ja tänapäevase olukorda vaadates leiame, et keelementorit peab kindlasti vähemalt minimaalselt materjalidega toetama.

Lisaks on aga vaja suhtlust keeleõppe planeerimise osas ka saatva ja vastuvõtva organisatsiooniga.

Saatev organisatsioon. Intervjuudes on välja tulnud, et saatev organisatsioon võib eeldada, et lähete eesmärk on pelgalt erialaste terminite omandamine ja ei pruugi aru saada, et see ei ole ilmtingimata kõige peamine (seda saab iseseisvalt ka teha). Mõned organisatsioonid saavad hästi aru, et keele omandamine ei ole mitte niivõrd ainuüksi erialaste isoleeritud terminite omandamine (nt PPA puhul võib kaaluda lähete mitte ilmtingimata ainult teise PPA üksusesse, vaid ka nt mõne KOV-i sotsiaalosakonda vmt). Teistel saatvatel organisatsioonidel on kitsas nägemus keele omandamisest ja nad ei saa alati aru, mis mõte võiks olla lähete inimesi valdkondadeülel; kuigi ka see, mida külgnevas valdkonnas tehakse, võiks samamoodi anda keeleliselt palju juurde. Samal ajal on oluline, et koolipersonali läheteamisel oleks realistlik arusaam, kas nt väikelaste rühm lasteaia võimaldab läheteamisel kooliõpetajal keelearengut stimuleerivat keskkonda pakkuda, või nt kas 1. klassi inglise keele õpetaja saab rohkem eesti keele sisendit algklassides inglise keele tundide vaatlemisest või ehk hoopis lasteaia koolieelikute grupis erinevaid tegevusi kaasa tehes. Kuna tõenäoliselt ei ole pikem arutelu keele omandamise teemadel saatva organisatsiooniga realistlik, on oluline, et koordinaatoril endal oleks piisavalt oskusi selleks, et aidata lähete planeerida ja et ta suudaks seda vajadusel ka saatvale organisatsioonile seletada, nt kas 1-2 vastava mõtte integreerimisega vestlusesse/kirjavahetusesse vm asjakohasel moel.

Vastuvõtva organisatsioon. Puudu on kommunikatsioon vastuvõtva organisatsiooniga (eeskätt tugisikutega) selle osas, milliseid tegevusi ja miks keeleläheteas olid planeerida. Praegu on olnud eeldus, et vastuvõtva organisatsioon teeb seda täiesti ise, see aga võib tähendada, et lähete on osaleja jaoks väheefektiivne. See ei ole lihtne, sest ühelt poolt on vaja, et inimesel, kes tegevust planeerib ja läbi viib (enamasti tugisik) oleks vajalik info; samas aga, kui eeltegevusi (briifimist jms) on tugisikule liiga palju, võib kaduda motivatsioon tugisik olla. Intervjuude põhjal võib arvata, et haridussüsteemis on tugisikutel suurem valmisolek keelelähetele eelnevaks briifinguks, aga nt PPA-s ja meditsiini valdkonnas võib tugisikule suurte nõuete esitamisega jõuda olukorda, kus keegi ei ole nõus tugisikuks olema. Siiski oleks oluline, et vähemalt mingi minimaalne arutelu tugisikuga sel teemal toimuks – see nõuab muidugi, et koordinaatori esindajal, kes seda arutelu läbi viib, on endal olemas piisavalt hea arusaam keele omandamisest, et osata tugisikuga kaasa mõelda. Asutustes, kus selgub, et tugisikul on väga väike valmisolek selle peale aega kulutada (intervjuude põhjal võib see näiteks olla nii meditsiini valdkonnas), saab panustada sellesse, et keeleõppija oskab näha keeleõppevõimalusi ja neid kommunikeerida.

Ühine arusaam. On oluline, et nii tugisikul kui ka õppijal oleks enne lähete algust ühesugune info ja arusaam selle kohta, mis on kummagi roll. Intervjuudest tuli kordivalt välja, et õppija on aru saanud, et tugisiku roll on aidata vabaajaprogrammi sisustada ja mingil määral ka selles osaleda, aga praktikas

tugiisik seda ei teinud (ühel juhul keeldus ka üsna järsult). Samas oli mõnel juhul tugiisik aru saanud, et see ei ole tema roll. Sellised olukorrad võivad õppijale ehk keelelähetusosalejale kaasa tuua negatiivseid emotsioone (ta tunneb, et tugiisik ei täida kokkulepitud rolli), nii et ühine informatsioon ja ootuste juhtimine on väga oluline. Kuna ka tugiisik ei pruugi selle peale tulla, et tutvustada õppijale enda rolli, on väga oluline, et seda teeb koordinaator.

Praktikaplaanid. Analüüsitud keelelähetusprogrammis olid praktikaplaanid pigem formaalsus, kuid mitte niiväga läbi mõeldud ja konkreetsest õppijast lähtuv abistav dokument. See on ka loomulik, sest nende tegemiseks ei ole eraldi aega eraldatud (sh keelementori aega), keelementor ei tea kuigi palju keskkonnast, kuhu õppija läheb, ning ka õppija ja tugiisik enamasti suhtlevad eelnevalt vaid lühidalt, selleks, et kokku leppida praktilised kokkusaamise aspektid (mõnikord ei ole tugiisikud ja õppijad isegi vastastiku teadnud, mis on kummagi amet, nt kas tegu on õpetaja või tugispetsialistiga). Praeguse seisuga tundub mõistlikum, kui õppijal oleks enne minekut läbi mõeldud mineku eesmärk (eeskätt kommunikatiivse keeleoskuse suurendamine ja üldisemad põhimõtted ja õpistrateegiad); et nii õppijal kui ka tugiisikul oleks detailsem info üksteise kohta (sh keeleõppija ootuste kohta) ja et veidi aega pärast lähetusel algust (nt pärast esimest kolme päeva) saaks keeleõppija arutada nt keelementoriga, millises keskkonnas ta on ja keelementor oskaks kaasa mõelda ja soovitada, kuidas konkreetsest olukorrast lähtuvalt lähetus paremaks saada.

4. Lähetus

4.1. Keeleõppija tegevus lähetusel ajal

Hankedokumendi kohaselt teeb lähetatav vastuvõtvas organisatsioonis tugiisiku juhendamisel erialast sisulist tööd, mis vastab tema teadmistele ja kompetentsidele, kasutades tööülesannete täitmisel eesti keelt.

Täna seisuga on kogemused programmi läbilõikes väga ebaühtlased. Nii dokumendianalüüs kui ka intervjuud näitavad, et kohati on vastuvõttev organisatsioon pakkunud väga häid võimalusi keskkonda sisenemiseks ja aktiivse rolli omamiseks, kohati aga on keeleõppija jäänud palju passiivsemasse rolli kui see keeleõppe seisukohast hea oleks.

Passiivsesse olukorda jäämine on tingitud erinevatest aspektidest. Näiteks ei oska vastuvõttev organisatsioon aru saada, mis on eesti keele praktiseerimise mõttes kõige kasulikum ja kuna nad loovad programmi ise, ilma igasuguse toe ja sisendita, teevad nad seda nii hästi kui oskavad. Kindlasti mängivad rolli ka see, kas keeleõppija julgeb ennast aktiivsemasse rolli paluda (mõned üksikud intervjuueritavad tegid seda, aga umbes pooled intervjuueritunud ütlesid, et nad ei julge). Üheks teguriks on olnud see, et õppija satub keskkonda, millel ei olegi väga palju potentsiaali keelelist arengut toetada (nt tegevustevaene periood lasteaias või tegevused, mis ei arenda keelt – nt väga üksluised või vähese keelelise sisendiga tegevused), aga ka õppijale ainult vaatlejarolli andmine, ekslikud eeldused (nagu nt eeldus, et matemaatika või inglise keele õpetaja peaks olema peamiselt ainult vastavas ainetunnis) jms.

Kuigi on eeldus, et tegevusi aitab planeerida keelementor ja see aitab planeerida keeleõppe seisukohast aktiivsemaid rolle, on intervjuude põhjal näha, et keelementori mõtteviis võib olla hoopis see, et kuna keeleõppija eesti keel pole (piisavalt) veatu, ei peakski ta olema aktiivses rollis, sest see võib olla eesti keelt emakeelena kõnelevate laste jaoks ebasobilik.

Igal juhul, milline nendest teguritest või tegurite kombinatsioonidest konkreetsel juhul põhjuseks ka ei ole, on näha, et mõnes kohas jääb keeleõppija kauaks (kui mitte terveks ajaks) passiivsesse vaatlusrolli või vähese agentsusega assistendi rolli, mis mõjutab ka keelelist arengut.

Loomulikult on ka õppijad ise erinevad – mõni on valmis kiiremini aktiivsesse rolli asuma, mõnel läheb aega –, kuid siiski on õppijale aktiivse rolli andmine väga oluline. Kuna programmi tugevus ja eelis teiste õppemeetodite ees on just õppija suunamine olukordadesse, kus ta peab ise rääkima, sh professionaalsetes

olukordades, peaks püüdlema selle poole, et pakkuda õppijale võimalikult palju olukordi, kus aktiivselt ise keelt produtseerida. Samuti on hea, kui nendes olukordades on nii kordust kui ka piisavalt variatiivsust. Mh on ka programmi keelelähete mudeli koostamise aluseks olnud intervjuudes välja toodud selge ootus, et tegemist ei tohi olla pelgalt vaatluspraktikaga.

Analüüsi käigus ilmnis aga nii praktikapäevikutest kui ka intervjuudest, et nt kahenädalase lähete jooksul võib keeleõppija saada aktiivsesse rolli (kus ta peab nt ise midagi läbi viima ja seega ka aktiivselt rääkima) vaid viimastel päevadel; muul ajal aga pigem vaatleb. Kõik intervjuueeritavad, kes said aktiivsesse rolli alles lõpus, pidid seda ise endale proaktiivselt küsima, st see ei olnud vastuvõtva organisatsiooni plaanides. Samas on ka mitmeid suurepäraseid näiteid sellest, kuidas ka täiesti igapäevastes olukordades luuakse loovalt keeleõppemomente, alates autosõidust kuni ühiste vabaajategevusteni jm.

Võimalusel võiks kaaluda ka, kas saaks keeleõppijatele pakkuda võimalust kogemusi vahetada (nt lähetes juba käinud keeleõppijad ja värsked minejad või pakkuda samal ajal lähete olijatele võimalust omavahel arutada ja peegeldada protsessi – mida nad õppisid, tegid ja tundsid).

Viimaks tuleb öelda, et intervjuueeritud keeleõppijad kommenteerisid programmi kestust. Positiivsena toodi välja paindlikkus (nt et on võimalik olla 2x2 nädalat või hoopis 4 nädalat järjest). Oli erinevaid arvamusi selle kohta, kui kaua programm võiks kesta, aga enamik arvas, et kestus võiks olla ka pikem kui 4 nädalat ja väljendasid lootust, et tulevikus on võimalik selliseid lähete teha ka pikemalt (kogupikkusena) kui praegu.

Ettepanek: Kuna kogu lähete programmi eesmärk on see, et õppija võiks võimalikult palju olla kommunikatiivses olukorras (arvestades samas õppija iseloomu, hirme jm), oleks väga oluline toetada nii õppijat kui vastuvõtjat selles protsessis.

On selge, et vastuvõtja ei oska alati pakkuda keeleõppijale aktiivsemat rolli ja vajab inspiratsiooni, tuge ja võibolla kohati ka julgustust, samuti võimalust riske läbi arutada.

Tõenäoliselt kõige efektiivsem lahendus oleks toetada nii koordinaatorit, keelementoreid, kui ka õppijaid, koondades erinevad praktikad kokku materjaliks, kust saab ammutada ideid ja inspiratsiooni, kutsuda regulaarselt kokku õppijad ja tugiisikud kogemusi jagama ja jäädvustada häid näiteid (neid saab materjalile jooksvalt lisada, kui tegu on *online* materjaliga; seda protsessi saaks hallata nt INSA Eesti keele maja vm). Juba tänase kogemuse (nii positiivse kui ka negatiivse põhjal) on võimalik välja tuua mitmeid ideid, kuidas luua igasugustest olukordadest (ilma suurema vaevata) keeleõppeolukorrad. On võimalik julgustada õppija oskuste kasutamist, sh kui õppija mingil põhjusel ei saa olla samas rollis, milles ta enda töökohas on, on sageli võimalik loominguiliselt luua teisi olukordi, kus tema pädevust rakendada.

Näiteks kui lähetes käib psühholoog, kes ei saa osaleda enda kolleegi nõustamistöös, sest psühholoogi ja õpilase vaheline suhe on privaatne ja kellele ei saa pakkuda klassidele õppetunni, töötoa, mängu vm läbviimist, võiks uurida, kas psühholoog saaks nõustada hoopis õpetajaid mõnes neile olulises küsimuses. See oleks märksa efektiivsem eesti keele parandamise seisukohast kui see, et psühholoog istub vaatlejana matemaatikatunnis –, ja olukorras, kus psühholoogide vähesus on teada ja vaimse tervise muresid on palju (läbipõlemisest töökiusuni), võivad paljud õpetajad sellest võimalusest rõõmuga kinni haarata. Tänapäevases olukorras ei tule selle peale ei õppija, tugiisik ega koordinaator, aga selliste näidete toomine aitaks nõ mõtted liikuma saada.

Kaaluda võib ka lühikese infomaterjali koostamist vastuvõtvale organisatsioonile tervikuna, mis kajastaks lihtsal ja selgel moel, kuidas toetada muukeelset kolleegi (nt punkttaaval „5 Do ‘s“ ja „5 Do not ‘s“). Kui selline materjal saab loodud, on oluline mitte lootma jääda, et tugiisik selle ise läbi loeb, vaid tugiisikuga eelvestluse ajal olulisemad põhimõtted ära nimetada ja juhtida tähelepanu materjali(de) olemasolule.

4.2. Tugiisiku roll

Keskset rolli keeleõppija vastuvõtmisel ja õppija aja sisustamisel (ja seega ka programmi õnnestumisel) mängib tugiisik – seda näitavad ilmekalt nii kogemuslood kui ka intervjuud. Siinkohal tuleb öelda, et kuigi intervjuudest ja dokumendianalüüsi põhjal on näha, et pea kõikidel on olnud tugiisik, on siiski olnud ka olukordi, kus tõenäoliselt siiski õppijal tugiisikut ei olnud (või ta ei teadnud/ei saanud aru, et tal oli tugiisik).

Tugiisiku rolli on nii hankes kui ka keelelähete mudelis vähe kirjeldatud. Tugiisik on olnud mõeldud olema keeleõppija peamine kontakt, kes annab talle töö juures ülesandeid, võimalusel toetab ka vaba aja sisustamist ja annab lähete vältel iga tööpäev keeleõppijale tagasisidet selle kohta, millised on läheteatava edusammud eesti keele praktiseerimisel ja kuidas läheteatav on saanud hakkama sisuliste tööülesannetega. Praktikast võib tugiisik teha (peaaegu)² seda kõike või siis olla vaid päevakava koordineerija rollis ja suhelda õppijaga lähete jooksul vaid paar korda lühidalt.

Täna kogemuste kohaselt ei ole tugiisiku rolli toetanud ka koordinaatorid: kas oskamatusel rolli detailsemalt sisustada või arvates, et see ei ole oluline ja piisab sellest, et olla inimese vastu sõbralik ja toetav, või sellepärast, et nad ei arva, et see on nende ülesanne ning detailne rollikirjeldus peaks tulema kusagilt mujalt: *“Kui vaadata tugiisiku ülesandeid (juhendab läheteatava tööd, julgustab kasutama eesti keelt, osaleb kultuurisündmustega, annab jooksvalt tagasisidet jms) – see on nii üldine, ei ole konkreetne, kuidas tugiisik seda teeb”*.

See omakorda tähendab, et mingil määral peab selle rolli võtma INSA ja liikuma ühel või teisel moel tugiisiku rolli detailsema kirjeldamise poole. Hankes on tugiisiku rolli iseenesest määratletud piisava detailsusega (tugiisikule esitatavad kriteeriumid on eelkõige keeleoskus tasemel C1 ja valmisolek olla tugiisik) ja seda ei ole mõtet hakata täpsemaks kirjutama või hakata tugiisikule lisanõudeid esitama, sest sellisel juhul muutub tugiisiku leidmine keerulisemaks. Juba praegu on näha, et mõnes valdkonnas (nt PPA, meditsiin) on tugiisiku leidmine juba praegu raske, sest see on lisakoormus, ja kui hakata tugiisikule veel lisanõudeid seadma (nt ettevalmistus), siis suure tõenäosusega ei leiakski.

Samal ajal on siiski vaja tugiisikutele pakkuda vähemalt minimaalset infot sellest, mis toetab õppijat, mis tõenäoliselt tähendab koordinaatori toetamist tugiisiku rolli läbimõtlemlisel ja toetavate juhiste loomise toetamist (vt ka ettepanekut all).

Kui koordinaatoril tekib parem arusaam tugiisiku rollist, jääb tema ülesandeks seda tugiisikule edastada. Selleks, et mitte koormata tugiisikut liigselt, oleks tõenäoliselt mõistlik muuta heaks praktikaks, et koordinaator – võib-olla koos keelementoriga – lepivad kokku ühe sissejuhatava vestluse, kus tugiisikule räägitakse tema rollist, praktilistest aspektidest ning ka sellest, mida on oluline keeleõppe mõttes silmas pidada, sh pakutakse infot selle kohta, kust on võimalik õppija tegevuste planeerimiseks inspiratsiooni saada (st inspireeriv materjal tugiisikule heade praktikatega) ning julgustatakse vajadusel nõu küsima. Lisaks suulisele vestlusele peaks seda dubleerima lihtsa ja lühikese kirjaliku juhendiga. Kui tugiisik ei ole see, kes lähete ajal õppijaga ise tegevusi teeb, peaks tugiisikul paluma info edastamist neile, kes selles võtmeinimesed on. Sel moel saaks tugiisik parema arusaama keeleõppija vajadustest ning see annaks ka tuge ja inspiratsiooni keeleõppijale tegevuste andmisel, et tegevus omaks võimalikult suurt mõju keelelisele (ja ehk ka metoodilisele ning kultuurilisele) arengule. Lisaks on oluline silmas pidada, et kuigi tugiisikut peab püüdma ette valmistada, ei pruugi see alati realistlik olla, seega ei saa sellega alati arvestada ja kõige olulisem kompenseerimismehhanism on keelelähetes olia enda põhjalik ettevalmistamine, et ta oskaks enda arenguvajadusi sõnastada.

² Ainuke ebamõistlik ootus on see, et tugiisik annab iga päev tagasisidet edusammude kohta, vt lähemalt selle alapeatüki lõpus.

Lisaks töökeskkonnas juhendamisele on tugiisiku roll ka vaba aja tegevuste sisustamine. Vaba aja sisustamise osas näeme, et see on väga tugiisiku motivatsioonist ja võimalustest sellist laadi tegevuses osaleda. Mõned tugiisikud ütlesid eos, et nad kindlasti seda ei tee; mõned olid väga aktiivsed osalejad. Kindlasti ei ole mõtet muuta tugiisikule vaba aja veetmist lähetatavaga kohustuseks, aga on väga hea, kui seda saab julgustada ja toetada erinevate ideede väljapakkumisega (üks pakkujatest seda ka teeb), sest kultuuriprogrammi suur väärtus on seotud eeskätt tugiisiku panusega – kui kultuuriprogramm kujuneb eeskätt muuseumite külastamiseks, on selle väärtus palju väiksema ja mõju keelelisele arengule väga piiratud.

Viimaks on oluline kommenteerida hankes väljendatud mõtet selle kohta, et tugiisik annab lähetuses olijale tagasisidet eesti keele arengu osas. Nagu juba mainitud (joonealune märkus eespool), ei ole mõistlik eeldada, et tugiisik pakub tagasisidet eesti keele edusammude kohta, sest tugiisikutel puuduvad oskused seda teha. Neid oskusi ei ole talle mõtet ka õpetama hakata, st sellest ootusest tugiisikule võiks pigem loobuda. Oluline on ka paika saada, et kuigi loomulikult on suur pluss, kui tugiisik oskab paremini näha olukordi, mis keelelise arengu seisukohalt on tähenduslikud, ei saa tugiisik kuidagi olla keeleõpetaja – tal ei ole ega hakka olema seda pädevust. Parimal juhul oskab tugiisik seda mingil põhjusel hästi teha ja see toetab õppijat, halvimal juhul võtab tugiisik keeleõpetaja rolli düsfunktsionaalsel moel, nt liigselt keeleõppija grammatikavigadega tegeledes või hääldust parandades; arvates, et sellega ta aitab õppijat, kuigi tegelikult võib see olla hoopis negatiivse mõjuga.

Seega oleks mõistlik nii tugiisikutega kui ka keeleõppijatega läbi rääkida, sest praegu on risk, et nii keeleõppijad (vt all) kui ka tugiisikud sisustavad ise selle rolli lähtuvalt enda ettekujutusest, ja mitmed tugiisikud ise näevad ennast ka keeleõpetajate rollis olevat (nt praktikapäevikust: „*[nimi] oli julge suhtleja, küll vajab palju eesti keele selgitust ja sõnu*“).

Tänase seisuga annab tugiisik lühidalt tagasisidet pärast lähetuse lõppu – vähemalt ühe koordinaatori puhul on tagasisideandmiseks tugiisikule ette antud küsimused. Nendes küsimustes on üsna suur fookus keeleõppija keelelise arengul ja sellel, kuidas keeleõppija kollektiivi sobitus, lisaks palutakse paari lausega vabalt lähetuse kohta midagi kirjutada. Tugiisiku roll tagasiside andmisel võiks põhirõhk olla aga pigem sellele, et ta peegeldab enda (st tugiisikuks olemise) protsessi – mis talle kui tugiisikule oli tore, mis oli keeruline, milles vajab ta tuge jne; st lähetatavale (nn keelepääsukese) keelelisele arengule hinnangu andmine ei peaks olema nii suure rõhuasetusega, seda võiks pigem teha (ja teebki) keeleõppija ise ja ehk ka mentor (kuigi ühes intervjuus leidis mentor, et see ei ole realistlik ootus, aga selle põhjuseks on eeskätt mentoripoolne kitsas nägemus nii progemmis osalemise eesmärgile kui ka keelelisele arengule, samuti minimaalne mentorlustegevuste maht).

Ettepanek: Keelelähete suuremaks efektiivsuseks (õppija keelelise arengu mõttes) oleks kasulik, kui tugiisikul oleks tänasest suurem arusaam, millised tegevused keelelist arengut toetavad. Ei ole mõistlik hakata tugiisikuid põhjalikult koolitama, sest see on suur lisakoormus vastuvõtvale organisatsioonile ja tugiisikule ja võib tugiisikute leidmist raskendada. Siiski on tähtis vähemalt mõned baaspõhimõtted läbi rääkida ja olla jooksvalt tugiisikule toeks. Nagu juba öeldud, oleks tugiisikul kasulik omada paremat arusaamist sellest, kuidas toimub keele omandamine keskkonnas ja kuidas tugiisik saab toetada õppijat (nt kuidas luua keeleõppesituatsioone või kas, millal ja kuidas parandada keeleõppijat). Selleks on vaja kõigepealt paremini kirjeldada tugiisiku rolli ja koondada mõned head näited inspiratsiooniks, seejärel edastada põhilised sõnumid tugiisikule võimalikult lihtsalt ja mittekoormavalt, koos viidetega põhjalikumale materjalile. Lisaks tasub pakkuda tugiisikutele võrgustumise ja kogemuste vahetamise võimalusi atraktiivses keskkonnas (õhtusöögiga, spa-ga vm), võib lisada ka väikese koolituselemendi.

Oluline on ka kokku koguda tugiisikute tagasiside protsessile nende enda vaates, milleks võiks muuta olemasolevat tagasisidevormi. Lisaks tasub kaaluda laiema tugiisikute kogukonna loomist, sh virtuaalse ühise keskkonna loomist (nt FB, Teams, Slack vmt grupp), kus tugiisikud saavad omavahel kogemusi

vahetada. Võimalik, et sellise kogukonna loomine võimaldaks tulevikus taas samu tugiisikuid värvata (seda eriti juhul, kui partnerid programmi käigus muutuvad).

Kindlasti tasub programmi koordinaatoril võimalusel arutada ka vastuvõtva organisatsiooniga, milline on parim viis tugiisikuid leida ja hoida (lisaks rahalisele tasule), nt tunnustus (kas organisatsiooni sees või väljastpoolt, nt INSA poolt).

4.3. Praktikapäevik

Hanke kohaselt peab keeleõppija lähetuse ajal iga päev täitma ka praktikapäevikut ning päeviku täitmist juhendab keelementor.

Võib oletada, et hankes praktikapäeviku nõudmise seadmisest oodatakse, et see suunab keeleõppijat mingil määral nõ salvestama ja jälgima lähetusprotsessi jooksul toimunut, keelelist arengut reflekteerima. See tõendab ka keeleõppe toimumist ja võib aidata koguda tagasisidet protsessi kohta ning hinnata lähetuse mõju.

Meie keelepäevikute analüüs ning intervjuud viitavad, et kuigi päevik tõendab keeleõppe toimumist, ei täida see (kummagi koordinaatori puhul) praegu keelelise arengu reflekteerimise ja mõju hindamise rolli.

Nii näiteks väljendati ühe keelementori poolt arvamust, et praktikapäevikud peaksid sisaldama põhjalikku kirjeldust sellest, mida täpselt inimene tegi päeva jooksul, kuid on kaheldav, et selles suunas on mõistlik liikuda. Esiteks ei anna tegevuste detailsem kirjeldus midagi väga juurde ja selle kasutegur oleks minimaalne, teiseks on õppijad on väga erinevad, erinevate vajaduste, õpioskuste ja õpistrateegiatega ja kui nende käest oleks nõutud detailset kirjeldust päeva jooksul toimunud õpiprotsessist, oleks see paljudele selgelt liiga koormav, eriti arvestades, et tegu on täiskasvanud õppijatega.

Samas võiks kaaluda praktikapäeviku muutmist selliselt, et see suunaks õppijat mitte niivõrd tegevusi kirja panemast (sest on küsitav, kas neid üldse sellisel kujul on vaja kirja panna rohkem kui tõendamise jaoks), vaid suunaks mõistliku suurusega aampsudega protsessi reflekteerima, märakama uusi oskusi ja märkama, mis teda toetab jne. Praktikapäevikule võib kaaluda ka mõnede mängulisemate küsimuse lisamist.

Samuti tuleb lisada, et kuigi keelelähete mudelis on välja toodud, et keelementor peaks olema kaasatud praktikapäeviku täitmisesse, ei tundu see kuigi realistlik (kasvõi kulude mõttes). Siiski võiks keeleõppijal olla võimalus keelementoriga suhtlemiseks küsimuste korral ning võiks olla ka vähemalt üks (kasvõi lühike) nõ *check-up* ehk valideerimisvõimalus kahenädalase perioodi jooksul (soovitavalt just alguses, peale esimesi päevi), kus keelementor saaks nõustada selle osas, kuidas aktiivseid keelekasutuse olukordi leida ja selleks ajaks täidetud päevik võib aidata selle *check-up*'i ajal (ja kui võimalik, siis ka hiljem jooksvalt) keelementoriga ka toimuvad õpistrateegiaid tuvastama.

Selleks, et paremini lähetuse mõju hinnata võiks praktikapäevikule lisaks paluda õppijal lähetusjärgselt vastata viiele kuni kümnele küsimusele, mis on suunatud protsessi erinevate osade ja mõju reflekteerimisele.

Ettepanek: Praktikapäevikuid ei ole tingimata vaja ühtlustada, aga võiks luua näidispäeviku, mida programmi teostaja saab kas otse kasutada või ise edasi arendada. Päevikus oleks nt iga päev üks küsimus keeleõppijale, millele peaks vastama kirjeldavalt, soovitusel, kuidas ise õppida ja julgustus aktiivses rollis olemiseks. Sel moel aitaks päevik olla vähem sõltuv keelementorist, samuti aitaks õppijal üldiselt liikuda iseseisvama õppe poole ja see oleks kasulik ka peale lähetuse lõppu.

Järgnevalt oleme välja toonud valiku võimalikest küsimustest, millest inspireeruda: Kuidas eesti keeles rääkimine sind tundma paneb? Milline oli täna sinu parim hetk ja halvim hetk ja miks? Millised on kolm uut sõna või väljendit, mida sa enne lähetust ei teadnud, aga nüüd tead? Mida võtan tänasest päevast kaasa? Pane iga päev kirja 3 uut sõna või väljendit. Milliseid tegevusi tehes tundsid, et see aitab kaasa keeleõppimisele? Kirjelda enda tugiisikut – mis aitab sind tema tegevuses kõige rohkem? Kas sa tunned,

et su eesti keele oskus paranes (mõtles kuulamis-, rääkimis-, kirjutamis- ja lugemisoskuse peale)? Kirjuta, milline oskus paranes vähem, milline rohkem? Mis on selles lasteaias/koolis jne teistmoodi kui sinu omas? Kuidas eesti keeles rääkimine sind nüüd tundma paneb? Jne.

Päevikusse võib panna ka keelelisi väljakutseid, nt "Palu kolleegil juhendada X protsessi", "Kirjelda kolleegi tööd mingi X aja jooksul", "Vestle ühe õpilasega/kolleegiga X teemal", "Palu raamatukogu töötajal soovitada üht kirjandusteost, mis sulle huvi pakuks" jne. Seda võib ka mängulisemalt nt bingona vormistada. Eesmärk on suunata otsima ja leidma aktiivse keelekasutuse võimalusi.

4.4. Kultuuriprogramm

Praktikapäevikutest ilmneb selgelt, et kuigi kultuuri- ja vaba aja tegevus on programmi lisaaspekt, on sellel väga suur mõju nii lähetuskogemusele tervikuna kui ka keeleõppele – nii otseselt eesti keelele eksponeerituse ja sõnavara osas, kui ka kaudselt keelerõõmu ja arengumotivatsiooni tõstmisel; seda kõike eeskätt tingimusel, et tugiisik selles osaleb. Seega on see ennast täielikult õigustanud ning on väga hea, et see võimalus on olemas.

Erinevate intervjuude põhjal võib aga öelda, et õppija kultuuriprogrammi kujunemine on väga erinev.

Osadel juhtudel toetas õppijat ideedega koordinaator, kes tegi ära eeltöö ja saates ülevaate sellest, mida konkreetse piirkonnas kogeda saab, mõnikord ka sellel perioodil toimuvatest sündmustest – see oli väga hea praktika ja lähetuses osalejale väga toeks. Osadel juhtudel panustas kultuuriprogrammi aga tugiisik – see on ideaalvariant, sest siis osaleb tugiisik suurema tõenäosusega ka ise ning selline ühine tegevus oli väga-väga suur väärtus keeleõppijate jaoks.

Osadel juhtudel pidid inimesed kultuuriprogrammi täiesti ise looma, ilma, et neil oleks selleks mingit abi ja inspiratsiooni pakutud. Sellistel juhtudel oli kultuuriprogrammi lisaväärtus ja mõju minimaalne (või puudus). Lisaks tuleb märkida, et mõnel juhul inimesed osalesid lähetuse ajal ainult töökohas (st nt haridusasutuses) toimivas tegevuses ja pärast seda läksid koju, st ei ööbinud selles linnas, kus nad praktikal käisid. Sellisel juhul oli nende eksponeeritus keelele ainult pool päeva ja kultuuriprogrammi ei toimundki. Kuigi loomulikult oli keelelähetusel siiski mõju ka sellisel moel, oli mõju kindlasti palju väiksem võrreldes nendega, kes ka tegelikult lähetuskohas elasid. See ei tähenda, et õppijad ei võiks kodus ööbida (kuigi suurem mõju on juhul, kui õppija on võimalikult eestikeelses keskkonnas kogu lähetuse aja), aga kui nad ööbivad kodus ja tugiisikud ei ole häälestunud midagi koos tegema, siis võib eeldada, et kultuuriprogramm ei pruugi realiseeruda.

Nagu eelnevalt juba mainitud (vt ptk. 3.1.2) tekitas mitmes keeleõppijas segadust ka see, et nad olid aru saanud, et tugiisik osaleb vabaajaprogrammis mingilgi moel, kuid seda ei juhtunud ja see tõi kaasa pettumuse (ning kindlasti ka mõju vähenemise).

Ettepanek: Keelelähetus tegevuste loomiseks inspiratsiooni pakkumine ja tugiisiku rolli selgem defineerimine ja kommunikeerimine. Kuna vabaajaprogrammi puhul mängib väga suurt rolli see, kas tugiisik on kaasatud, on oluline, et see oleks ette teada – läbi arutatud ja kommunikeeritud. Kui tugiisik ei ole valmis osalema, oleks väga mõistlik, et koordinaator pakuks võimalusi, mis kompenseeriksid seda, et tugiisik ei osale. Ehk on võimalik leida selles piirkonnas mõni teine inimene appi, võibolla keegi teine vastuvõtvast organisatsioonist oleks valmis seda tegema (mõnel juhul on olnud nt samas organisatsioonis samal ajal mitu õppijat ja ühe õppija tugiisik on motiveeritud kultuuriprogrammi panustama ja selles osalema, sel juhul saaks ehk kokku leppida, et ta võtaks ka selle „laokilejäänud“ keeleõppija kampa).

Erinevaid näiteid kultuuriprogrammi tegevustest võiks jooksvalt kokku koondada ja mõne aja pärast valida huvipakkuvad näited välja ning vormistada inspireerivaks materjaliks, millega saaks tutvuda nii vastuvõtavad organisatsioonid ja tugiisikud, kui ka pakkujad ja keelementorid.

5. Järeltegevused

5.1. Kogemuslood

Nii praktikapäevikute kui ka kogemuslugude eesmärk on mh koguda keeleõppija tagasisidet protsessi kohta ning hinnata lähetuse mõju. Praegu saab kogemuslugudest küll mingil määral teatavat tagasisidet protsessi kohta, aga lähetuse mõju nende põhjal hinnata on keeruline. Samas formaati väga avatuna hoides väljendavad kogemuslood seda, mis osalejale endale on kõige tähtsam – ja ka see on oluline info.

Võib kaaluda ka kogemusloo täitmisel keele vabakslaskmist, nii et osaleja ise otsustab, mis keeles ta seda täidab, sest see võib and sisukamat sisendit. Võib julgustada ka kogemusloo kirjutamist mitmekeelsena (osaliselt eesti keeles, osaliselt mõnes muus keeles, milles ta saab end kõige paremini väljendada).

Ettepanek: Säilitada praegune kasutusel olev vaba vorm ja kaaluda mõnede juhendavate märksõnade lisamist, mis annaksid keeleõppijale märku teemadest, mis võiksid kogemusloos olla kaetud (nt lähetatava ootused ja nende täitumine, sh nt keelementor roll tema lähetuse ajal jm).

Selleks, et lähetusejärgselt tekiks siiski ka võimalus paremini hinnata lähetuse mõju, võib paluda osalejatel mõne aja möödudes (nt 14-30 päeva möödudes) lisaks täita üks etteantud küsimustega küsimustik ehk veebipõhine ankeet, millel oleks 5-10 küsimust (nt enesehinnanguline rääkimisjulgeus enne ja pärast: Kas tänu sellele kogemusele oled positiivsem eesti keele suhtes? Mis oli parim asi, mis juhtus/kõige raskem sinu jaoks? jmt). Küsimuste eesmärk oleks saada hinnang lähetusprotsessi erinevatele elementidele ja paremini hinnata lähetuse mõju keeleõppija keeleoskusele, kultuuritundmisele, metoodilisele arengule (sama lisaküsimuste mõtet kordab ka alapeatükk 4.1.3).

5.2. Kokkuvõtte tegemine keelementoriga ja edasise keelelise arengu toetamine

Tänane raamistik eeldab, et peale lähetuse lõppu saab õppija keelementoriga koos protsessi kokku võtta ja arutada, kuidas omandatud keelt säilitada ja edasi arendada. Osadel õppijatel oli see võimalus, osadel ei olnud. Intervjueeritud, kellel oli kokkuvõttev vestlus, pidasid kokkuvõtte tegemist pigem formaalsuseks ja kahjuks väljendasid ka, et soovitude väärtuslikkus oli nende jaoks väike: „*Ei öeldud midagi muud, kui seda, mida igal pool räägitakse, et vaata TV-s saateid ja loe uudiseid*“

Selleks, et see protsess kasulikum oleks, on oluline, et keelementor oskaks lisaks triviaalsetele soovitudele ka teisi võimalusi pakkuda, nt soovitada INSA poolt pakutavaid tegevusi nagu nt keelekohvikud-keeleõhtud, keelesõbrad (kuigi ka nendega on kitsaskohaks asjaolu, et neid ei jätku kõigile soovijatele), samuti võiks keelementor osata soovitada teiste organisatsioonide pakutavaid eesti keele aktiivset arenguid toetavaid algatusi, olgu nad keelekohvikud vm. Samuti oleks mõistlik arutada, mida inimesele nt vabal ajal meeldib teha ja kas ta saaks integreerida nendesse tegevustesse eesti keelt (otsida tantsugrupp, kus on rohkem eestlasi; liituda sotsiaalmeedias grupiga, kus arutatakse huvipakkuvat valdkonda; osaleda (online) töötubades vms).

5.3. Mida veel võiks pärast lähetust teha?

Koordinaator võiks arutada saatva organisatsiooniga, kas lähetuses käinud inimene võiks ehk jagada oma kogemusi organisatsiooni sees ka teistele kolleegidele. See aitaks nii organisatsiooni juhil endal paremini mõista keelelähetusprogrammi potentsiaali, kui ka (hea kogemuse korral) julgustada teisi inimesi programmi kandideerima. Kuna organisatsioonikultuur võib olla väga erinev, ei pruugi saatev organisatsioon selle peale ise mõelda.

Kindlasti tasuks julgustada keelelähetusel osalejat ja tugisikut kaaluma, kas neil oleks tore mingil moel ka peale lähetuse lõppu üksteisega koostööd teha. Juba praegu esines väga inspireerivaid näiteid sellest, kuidas nt tugisik kutsutakse (nõ vastuvisiidile) enda kooli, püütakse leida võimalusi klasside ühisteks

tegevusteks laagrites jms. Soovitame INSA-l leida võimalikke viise ka selliste asutustevaheliste edasise keelelise arengule suunatud koostöö tegevuste rahaliseks julgustamiseks ja toetamiseks, kuna need on olulised mh ka laiemalt ühiskonna loimumise võtmes.

6. Läbiv roll: keelementor

Kuna tänases mudelis on ainuke keelepädevust omav roll keelementoril, analüüsime seda rolli eraldi.

Nagu on toodud välja ptk 3.2, on kogu lähetusprogrammi üks suuremaid vajakajäämisi kõikide osapoolte puudulik arusaam sellest, kuidas keelt keelekeskkonnas omandatakse ja see mõjutab oluliselt programmi kvaliteeti ja mõju. Hankes (ja mudelis) on eeldus, et keelelise arenguga seotud küsimustes saab nõu keelementorilt ja keelementori roll on ka lahti kirjutatud, ent see ei ole realiseerunud.

Ühelt poolt jääb tänase kogemuse kohaselt keelementori roll (kui keelementor üldse on kaasatud) formaalseks. Tõenäoliselt on vähemalt osaliselt küsimus kulude optimeerimises (keelementoriga kaasneb kulu ja mida kompetentsem on keelementor, seda suurem see kulu on), teiselt poolt ei ole koordinaatorid alati osanud keelementori panuse olulisust mõista.

Mis need erinevad põhjused aga ka ei oleks, kohtuvad õppijad (st need, kellel üldse tekib keelementor) enne lähetusele suundumist keelementoriga u 25-30 min, mille jooksul keelementor on keskendunud eeskätt keele taseme hindamisele. Hilisemas faasis, st lähetuste ajal on osadel õppijatel olnud veel kontakt mentoriga, aga õppijate tagasiside on, et selle kasutegur on vähene ja enamasti piirdub üsna triviaalsete keeleõppesoovituste andmisega. Intervjuudes toodi mentoritöö kohta nii positiivseid näiteid (nt õppija rääkima julgustamine), aga ka negatiivseid näiteid (täiskasvanuõppes sobimatu kritiseerimine, soovitusel, mis sobivad pigem eesti keele kursustele nagu nt ülemäärane fookus kirjakeelel jms).

Teiselt poolt, mis veelgi olulisem, on kaheldav, kas keelementor suudab ilma lisatoeta pakkuda selle programmi jaoks piisavalt asjakohast tuge.

Nimelt on keelelähetusprogrammi protsess olemuselt sarnasem keelekümblyusega jm keelekeskkonnas keele omandamisega, mitte formaliseeritud eesti keele kui võõrkeele (E2) õpetamise protsessiga. Keele omandamine keskkonnas on olemuselt teistsuguse dünaamikaga kui tunnis õppimine ja täna keeleõppemaastikul on väga vähe eesti keele kui võõrkeele õpetamise spetsialiste, kellel oleks kokkupuude täiskasvanute eesti keele keelekeskkonnas omandamisega.

See tähendab, et isegi kui on täidetud hankes esitatud nõue, et keelementoril on eesti keele võõrkeelena õpetamise kogemus (osadel juhtudel ei olnud see tegelikult täidetud, sest sellise mentori leidmine ei õnnestunud), aga ei ole kogemust keelekeskkonnas keele omandamisega (vs eesti keele kui võõrkeele õpetamisega tunnis/kursustel), peab mingil moel toetama keelementori pädevuse tõstmist. Seda saab teha toetades teda näiteks keeleprogrammi eesmärkide ja omapärade mõistmisel ja pakkudes talle inspiratsiooniks ideid õpistrateegiate, aktiivsete olukordade loomise, nõustamise ja refleksioonimeetodite kohta. Kindlasti ei ole kasu hankesse lisatingimuste lisamisest, sest keskkonnas keele omandamise osas pädevaid inimesi on Eestis vähe ja nad on enamasti juba väga hõivatud, mistõttu ei pruugi see olla realistlik.

Ettepanek:

Kuna keelementori kompetentsi ei taga pelgalt eesti keele kui võõrkeele (E2) õpetamise kogemus ja hankes ei ole mõtet muuta keelementori kompetentsile esitatavaid kriteeriumeid veelgi rangemaks, on ilmselt ainus võimalus keelementori toetamiseks ja ainus osapool, kes saab seda teha, on INSA. Tõenäolisem kõige realistlikum oleks koordineerida abimaterjali loomist, mis kirjeldaks keelementori rolli ja oleks abiks keelementorile erinevate võimalike lähenemiste kaalumiseks ja inspireerumiseks.

Samuti peaks ka keelementori jaoks paremini eesmärgistama keelepraktika prioriteete, sest loomulikult on igal osalejal isiklikud eesmärgid (ja peavadki olema, mh agentsuse suurendamiseks), ent siiski võiks

pigem hoiduda suunamast keeleõppijat konspekterimisele või vaatlemisele või kirjaliku keele arendamisele, sest keelekeskkonnas viibimise puhul võiks primaarne rõhuasetus olla keele loomulikul kasutamisel, kuna just seda on kõige keerulisem saavutada ilma keelekeskkonnata.

7. Muud läbivad teemad

7.1. Informatsiooni pakkumine ning hanke hindamiskriteeriumid

Praegu on pakkujatel olnud hanke osas küsimusi, mis on jäänud ebaselgeks. Näiteks ei olda kindel, mis saab juhul, kui lähetatav jätab lähetuse pooleli enne miinimumperioodi möödumist või mis juhtub siis, kui pakkujal ei õnnestu leida nõutud hulka osalejaid/lähetatavaid või sobivaid vastuvõtjaid. Näiteks, kas sellisel juhul on kulud (osaliselt) abikõlblikud või kas pakkujal jääb võimalus mingi perioodi jooksul kompenseerida eelmisel perioodil puudu jäänud arvud. Selline informatsioon on oluline selleks, et pakkujal oleks selge ülevaade riskidest ja ta saaks paremini planeerida aja- ja finantsvooge.

Ettepanek: Võimalikke tingimuste läbimõtlemlisel võib vaadata heade näidetena nt teiste mobiilsusprogrammide ülesehituse poole (nt Erasmus ja Euroopa Solidaarsuskorpuse mobiilsusprogrammid, Põhjamaade vm mobiilsusprogrammid jms).

Hanke elluviimisel tasub lisaks hinnale kaaluda hindamisel punktide omistamist ka muude kriteeriumite põhised (nt meeskond, metoodika, riskide juhtimise plaan vmt). See võib motiveerida pakkujaid pakkuma välja ka endapoolseid või täiendavaid lahendusi programmi rakendamisel (nt nutikaid lisategevusi vmt). See ei tähenda, et hindamisel peaks andma lisapunkte, vaid seda, et maksimumpunktid sisuliste kriteeriumide eest saab see pakkuja, kes ületab seatud ootusi metoodika, meeskonna kvaliteedi (nt mitmekesisuse) vmt osas (selline lähenemine pole sugugi ebatavaline Eesti riigihangete maastikul).³

7.2. Osapoolte rollid ja nimetused

Programmis osalejate nimetamine ei ole kindlasti kõige olulisem küsimus, ent kuna hanke terminid kipuvad üle kanduma igapäevaellu, oleks hea, kui need oleks võimalikult lihtsad ja intuitiivsed.

Osalejate tagasisidest on näha, et teatud nimetusi kiputakse praktikas muutma ja see võib väljendada nii seda, et olemasolevad nimetused ei lähe väga hästi kokku inimeste loomuliku keelekasutusega, kui ka seda, et juhtimata on ootused erinevatele rollidele (see puudutab eelkõige tugisiku nime ja rolli). Teiste nimede puhul oleks muutus lihtsalt vähem kantseliitliku maiguga.

Seega võiks kaaluda, kas loomuliku keelekasutuse huvides oleks vajalik ja võimalik programmis seni kasutatavaid nimetusi täpsustada. Mõned ettepanekud tehtud siin allpool.

Lähetatav. Sisuliselt on ta keeleõppija ja nii oleks teda mõistlik ka nimetada (keeleõppija, keelepraktikant). Kuigi tänaseks käibele läinud sõna keelepääsuke ei ole nii intuitiivne, on see piisavalt inspireeriv – nii et argikõnes võiks jääda ka selle juurde.

Keelementor. Praegu kipuvad keeleõppijad oma taju ja loomulikus keelekasutuse pealt nimetama mentoriks tugisikut.

Tugisik. Keeleõppijate jaoks tundub palju intuitiivsem kasutada sõnu mentor ja juhendaja tugisiku kohta.

Lähetav asutus. Tasub kaaluda, kas oleks mugavam saatev asutus või saatja (kuigi lähetava asutuse roll on väga väike, seega ei pruugi siin olla väga suurt mõju selle termini kohandamisel).

³ Vt näiteks Riigikantselei 2023 hanget „Ministeeriumite ümberkorraldamise protsessi analüüs“.

Vastuvõttev asutus. Võib jääda kas vastuvõtvaks asutuseks või lihtsalt vastuvõtjaks.

7.3. Integratsiooni Sihtasutuse roll

Kui tööjõulähetusprogrammi on plaanis ellu viia pikema perspektiiviga, mitte ühekordselt, võiks INSA-l olla lisaks rahajagaja rollile ka sisulise kompetentsi koondaja ja edasiandja roll, seda enam, et pakkujad võivad hankest hankesse vahetuda. Seega näeme INSA rolli väga olulisena järjepidevuse tekkimiseks. Peamiselt oleks vaja teha alljärgnevat:

- (1) Toetada programmi eri osapooli materjaliga, mis suurendab keelekeskkonnas keele omandamise nüansse.
- (2) Koondada ja jagada juba tekkinud kogemusi (võimaluse jagada ka laiemalt kui vaid selle programmi raames).
- (3) Aidata tunnustada erinevaid lähetuses osalevaid osapooli – eeskätt tugisikuid, kuna neil lasub suur vastutus kogu programmis, sh selle edukuse ja tõhususe tagamisel. Seda saab teha sümboolsete vmt kingituste tegemisega, veelgi parem aga teatud regulaarsusega (nt 1-2 korda aastas) atraktiivses keskkonnas kokkutoomisega vmt. Võib kaaluda sellisel sündmusel ka keelementorite ja õppijate kaasamist (nt võivad nad paralleelselt kogemusi jagada, hiljem aga tugisikute tunnustamises osaleda; samuti saavad tugisikuga kokku puutunud keeleõppijad võimalusel ka enda kogemusi jagada vms). Lisaelemendina võib sündmusele integreerida ka mõne koordineerimise. Võimalik, et tunnustuse osas saab häid praktikad kasutada või üle võtta ka teistest sarnastest programmidest, mis toimuvad suuresti vabatahtlikkuse alusel (nt Keelesõbra programm), sotsiaaltöös (tugisikud, tugipered) pakutav tunnustamine jne. Lisaks võiks kaaluda inspireerivate lähetusprogrammide väljakasvatavate järeletegevuste tunnustamist ja toetamist (nn *spin-off* tegevused).
- (4) Tekkivatest materjalidest- juhenditest võivad välja kasvada ka laiemat ühiskonda puudutavad soovitusel: kuidas luua keeleliselt kaasav keskkond, milleks ja kuidas toetada inimest, kes õpib eesti keelt jms.
- (5) Toetada programmile eraldiseisva brändingu (visuaal, sõnum jm) loomise protsessi.

8. Kokkuvõte

Läbiviidud analüüs ja selle tulemused näitavad, et keelelähete programme on olnud selle esimesel elluviimise perioodil (2024) väärtuslik ning seda kinnitab valdav enamik intervjueritud ja see ilmneb ka dokumendianalüüsist (praktikapäevikud ja kogemuslood). Programmis on piisavalt paindlikkust (nt selle kestus) ja juba kaks nädalat (minimaalne aeg) eestikeelses keskkonnas, eriti kui on võimalik aktiivselt töökohal panustada (mitte olla peamiselt vaid vaatleja rollis), on tõhus vahend eesti keele edasise arendamise jaoks tõuke saamiseks.

Enamik keeleõppijaid kogevad programmi käigus toimuva lähete raames erinevaid keelkasutusi, eesti keele variatiivsust ja elavat keelt. Mitmete jaoks on olnud huvitav ka sama valdkonna töövõtete või organisatsioonikultuuri kogemine.

Tulemused näitavad ka, et programmi järele on reaalne vajadus – nii inimeste/töötajate endi kui ka tööandjate hulgas –, ja see vajadus on pikaajaline. Mitmed intervjueritud tööandjad hindasid selle vajaduseks enda asutuse perspektiivist lähtudes vähemalt 5 aastat, tõenäoliselt kauemgi.

Programmi mõju ei piirdu aga ainult mõjuga õppijale, vaid sellel on mõju ka vastuvõtjale st vastuvõtvale organisatsioonile, ning laiemalt kahesuunalisele lõimumisprotsessile (mis on mh ka Eesti lõimumiskavas paika pandud eesmärk). Programmis on piisavalt paindlikkust ja sellel on suur potentsiaal.

Selleks aga, et programmi potentsiaal rohkem realiseeruks, on oluline toetada kõikide programmi elluviimises osalevate osapoolte arusaama keele omandamisest keskkonnas, et keelelähete sisu oleks rohkem kooskõlas keeleõppeliste vajadustega, samuti toetama vastuvõtvat organisatsiooni (eeskätt tugiisikuid). Kui ka järgnevate hangete aluseks jääb senine keelelähete mudel, on vaja seda ajakohastada. Lisaks soovitakse programmile juurde luua ka heade algatuste tunnustamise ja toetamisega seotud tegevused. Täiendavad soovitused programmi ja selle osade ning protsesside lõikes on välja toodud eraldiseisvalt igas peatükis.

Kokkuvõtlikult, eri osapoolte rollide selgem määratlemine, ühtlustatud kommunikatsioon programmi väärtuspakkumisel ning osalejate parem ettevalmistus keelekeskkonda minekuks toetab seda, et iga lähete annaks võimalikult suure tõuke nii eesti keele omandamisele kui ka enesekindla suhtlusjulguse kasvatamisele.

Lisa 1. Metoodika

Analüüsi koostamisel kasutati peamiselt kahte meetodit: sekundaarallikate analüüs ning intervjuud.

Sekundaarallikate analüüs viidi läbi enne intervjuude toimumist ning selle eesmärgiks oli kaardistada olemasolevate dokumentide (kogemuslood ja praktikapäevikud) põhjal erinevad mustrid (olulised elemendid lähetusprotsessis, positiivsed ja negatiivsed kogemused ja emotsioonid, keelepraktikat toetavad ja takistavad aspektid jm), mis erinevatel keelelähetusel seotud osapooltel lähetusel erinevate etappide käigus ilmnesid. Sekundaarallikate analüüsi aluseks olid ka muud dokumendid (vahearuanDED ja vahearuanDED tagasiside, programmi mudel, koolitusseminari kokkuvõte jmt). Sekundaarallikate analüüs andis ka sisendi intervjuude läbiviimiseks ning intervjuuküsimuste koostamiseks.

Intervjuud viidi läbi kahes vormis: süvaintervjuud (individuaalintervjuud) ning fookusrühma intervjuud. Kokku viidi läbi 3 intervjuud programmi koordinaatoritega, 2 intervjuud programmiga seotud isikutega (INSA), 9 süvaintervjuud ja 1 rühmaarutelu lähetatutega, 3 süvaintervjuud ja 1 fookusrühma intervjuu tööandjaga ning 2 süvaintervjuud tugiisikutega.

Lisaks viidi läbi üks valideerimiseminar tulemuste tutvustamise ja valideerimisega.